e-makâlât

Mezhep Araştırmaları Dergisi

Journal of Research of İslamic Sects

e-ISSN: 1309-5803
Cilt | Volume: 18 • **Sayı | Number:** 2
Aralık | December 2025

Din ve Mezhebin Aynîleştirilmesi Sorunu: İran İlkokul İslam Dersi Kitaplarında Şiî Temalar

The Problem of Religious and Sectarian Homogenization: Shiite Themes in Iranian Elementary School Islamic Textbooks

Habip DEMİR
Doç. Dr. | Assoc. Prof.
Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Mezhepleri Tarihi
Gümüşhane University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences, History of Islamic Sects
Gümüşhane, Türkiye
https://orcid.org/0000-0003-4360-3410
drhabipdemir@gmail.com

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Type: Araştırma Makalesi | Research Article
Başvuru | Submission: 09.10.2025
Kabul | Accept: 24.12.2025
Yayın | Publish: 31.12.2025
DOI: https://doi.org/10.18403/emakalat.1800320

Atıf | Cite As

Demir, Habip. "Din ve Mezhebin Aynîleştirilmesi Sorunu: İran İlkokul İslam Dersi Kitaplarında Şiî Temalar". *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları Dergisi* 18/2 (Aralık 2025), 368-386. https://doi.org/10.18403/emakalat.1800320

Değerlendirme: Bu makale iki dış hakem tarafından çift taraflı kör hakemlik modeliyle incelendi ve değerlendirildi. Benzerlik taraması yapılarak (Turnitin) intihal içermediği teyit edildi.
Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Etik Bildirim: https://dergipark.org.tr/tr/pub/emakalat/policy
Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Review: This article was reviewed and evaluated by two external reviewers using a double-blind peer review model. It was confirmed that it did not contain plagiarism by performing a similarity scan (Turnitin).
Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and that all studies used are stated in the bibliography.
Complaints: https://dergipark.org.tr/tr/pub/emakalat/policy
Conflicts of Interest: The author(s) has no conflict of interest to declare.
Grant Support: The author(s) acknowledge that they received no external funding to support this research.

Copyright & License: Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Öz

Çalışmamızda İran İslam Cumhuriyeti ilkokul 2, 3, 4, 5, ve 6. sınıflarda okutulan "Hediyehâ-yı Âseman: Ta'lim ve Terbiyet-i İslâmî" adlı ders kitapları temel alınarak üç ana tema çerçevesinde (inançlar, ritüeller, rol model şahsiyetler) değerlendirme yapılmıştır. Kitapların, tüm İran'da okutulan zorunlu ders kitapları olması ve dersin adının "İslam" vurgusuna sahip olmakla birlikte kitaplarda Şiî inanç sistemi çerçevesinde özellikle İmamet, Mehdî inancı, Âşûrâ ve Kerbelâ anlatısı ve Şiî şahsiyetlerin yüceltilmesi gibi konulara yoğun biçimde yer verdiği görülmüştür. Ayrıca, kitaplarda öğrencilerin duygusal bağ kurmalarını sağlamak amacıyla İmamlar ve Şiî figürlerin insani yönleri ön plana çıkarılmıştır. Çalışmada, eğitim ve ders kitapları aracılığıyla devletin ideolojik ve mezhebî yöneliminin gelecek nesillere aktarılmasının hedeflendiği görülmüştür. Elde edilen verilerden hareketle İran İslam Cumhuriyeti din eğitimi uygulamalarının yalnızca bilgi aktarımıyla sınırlı olmadığı aynı zamanda mezhebî kimlik inşasını hedefleyen ideolojik bir yön taşıdığı ve mezhep temelli bir yapı arz ettiği sonucuna varılmıştır. Dersin adının "İslam" olmasına ve yapılan birçok vurgunun İslam üzerinden bütüncül bir bakışla yapılmasına rağmen verilen eğitimin Şiî mezhebine göre temellendirildiği, böylece din ve mezhebin bir bütün olarak anlaşılıp İslam ile Şiiliğin özdeş olarak görüldüğü tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslam Mezhepleri Tarihi, İran, Mezhep, Şiilik, Ders Kitapları.

Abstract

Our study evaluated the textbooks *'Hediyehâ-yı Âseman: Ta'lim ve Terbiyet-i İslâmî'*, taught in grades 2, 3, 4, 5, and 6 of primary schools in the Islamic Republic of Iran, within the framework of three main themes (beliefs, rituals, and role model figures). While these books are compulsory textbooks taught throughout Iran and the course title emphasizes "Islam", they also extensively address topics within the Shia belief system, particularly the Imamate, the Mahdi belief, the narrative of Ashura and Karbala, and the exaltation of Shia figures. Furthermore, the books emphasize the human aspects of Imams and Shia figures to foster emotional connection between students and the textbooks. The study demonstrated that the goal of transmitting the state's ideological and sectarian orientation to future generations through education and textbooks is to ensure the proper transmission of the state's ideological and sectarian orientation to the next generation. Based on the data obtained, it was concluded that religious education practices in the Islamic Republic of Iran are not limited to the transfer of knowledge but also possess an ideological dimension aimed at building sectarian identity and exhibit a sectarian-based structure. It was determined that although the course is titled "Islam" and many of the emphasis is placed on a holistic perspective on Islam, the education provided is based on the Shia school of thought, thus understanding religion and sect as a whole, and viewing Islam and Shiism as identical.

Keywords: History of Islamic Sects, Iran, Sect, Shiism, Textbooks.

Giriş

Din ve mezhep kavramları birbiriyle ilişkili olmakla birlikte iki farklı anlam evrenine sahiptir. Din olgusu, inananların yaratıcı ile kurduğu bütüncül ilişkiyi ifade ederken; mezhep, bu ilişkinin tarihsel, sosyo-politik ve kültürel bağlamlarda farklı yorum ve kurumsal yapılar aracılığıyla çeşitlenmiş biçimlerini temsil etmektedir. Ancak tarihi süreç içerisinde din ile dinin anlaşılma biçimini oluşturan mezheplerin aynîleştirildiği ve bu durumun çok sayıda sorunun ortaya çıkmasına zemin hazırladığı da bilinmektedir. Dinamik bir oluşum olarak her zaman diliminde yeniden inşa edilen mezheplere ait düşüncelerin din gibi algılanarak bunların bir yorum olduğu unutulmuş ve yorumlara bağlı yanlışlıklar bazen nesiller boyu sorgulanmadan devam ettirilmiştir.[1]

Din ve mezhebin özdeş olarak algılanması, belirli bir dinin öğretimi söz konusu olduğunda bu dinin herkes tarafından kabul edilen ortak noktalarının değil de mezhebe ait farklılıkların temelde olduğu doktrin merkezli bir yapının doğmasına yol açmıştır. Böylece söz konusu durum, İslam ülkeleri açısından belirli bir dinin eğitimi olma düzeyini aşarak mensup olunan mezhebin esas alındığı bir sürece evrilmiştir. Kutlu, bu olguyu şöyle tanımlamaktadır: "Mezhep merkezli din eğitimi, bir mezhebin yalnızca o mezhebe mensup öğretmenler tarafından, yalnızca o mezhebe mensup öğrencilere ve o mezhebe özel inanç esaslarına dayalı kendi öğretici metinleriyle öğretilmesi demektir."[2] Böylece din ile mezhebin iç içe geçtiği hatta birbirinin yerine kullanıldığı ve mezhebî eğitimin mezhep mensupları tarafından aslında bir görev olarak görüldüğü söylenebilmektedir. Bu yaklaşımın çağdaş uygulamalarına İran'da Şiî mezhebine, Almanya'da Katolik ve Protestan mezheplerine ve Yunanistan'da Ortodoks mezhebine göre verilen din eğitimi örnek olarak gösterilmektedir.[3] Ülkemizde ise belirli bir mezhebe yönelik

1 Hasan Onat, *İslam Ortak Paydası ve Mezhep Gerçeği* (İstanbul: Endülüs Yayınları, 2019), 51-52.

2 Sönmez Kutlu, "Din Öğretiminde Mezhepler Üstü Yaklaşım" (Ülkemizde Laik Eğitim Sisteminde Sosyal Bilim Olarak Din Öğretimi Kurultayı, Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları, 2005), 525.

3 Tuğrul Yürük, "İlk ve Orta Öğretimde Din Öğretimi: Din Dersleri", *Din Eğitimi El Kitabı*, ed. Recai Doğan - Remziye Ege (Ankara: Grafiker Yayınları, 2022), 129.

eğitimin toplumsal ayrışmaları daha da körükleyeceği ve Batı ülkelerinde örneğine rastladığımız din ve mezhebin bütünleşmesi sorununu doğuracağı kaygıları[4] etkili olmuş ve devlet tarafından uygulanan zorunlu din dersleri "mezhepler üstü" bir yapıya kavuşturulmaya çalışılmıştır.[5]

Bu çalışmanın amacı, İran İslam Cumhuriyeti eğitim sistemi bağlamında din eğitiminin amaçlarını irdelemek ve örgün eğitim kurumlarında yürütülen zorunlu din dersleri aracılığıyla devletin resmî mezhebi statüsünde olan Şiîliğe ait mezhepsel temaların nasıl aktarıldığını tespit edip bu temaları analiz etmektir. Bu kapsamda çalışmamız İlkokul 2-3-4-5-6. sınıflarda zorunlu olarak okutulan "Hediyehâ-yı Âseman: Ta'lîm ve Terbiyet-i İslâmî" adlı ders kitaplarında inanç, ritüeller ve önemli şahsiyetler bağlamında Şiîlik temalarının nasıl konu edinildiği üzerine yoğunlaşmaktadır. Ülkemizde İran özelinde ders kitaplarının içeriği ile ilgili en önemli çalışmalardan biri Ramazani'nin *İran Ders Kitaplarında Şiileştirilmiş Pers Kimliği* adlı çalışmasıdır.[6] Ancak bu çalışma zorunlu eğitim kademelerindeki ders kitaplarını ele alarak daha çok Pers kimliği ve siyasi figürler üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda mevcut çalışmamız yalnızca ilkokul düzeyi "İslam" ders kitaplarının Şiîlik vurgusu üzerinden nitel araştırma yöntemi bağlamında doküman analizi kullanılarak hazırlanmış ve araştırma ve etik ilkelere dikkatle uyulmuştur. İlgili veriler dikkatli bir şekilde taranmış, içlerinden belli temalar seçilerek yapılan vurgular İslam Mezhepleri Tarihi disiplininde sıkça kullandığımız deskriptif/betimleyici bakış açısını merkeze alarak incelenmiş ve alana mütevazi bir katkı sunmak amaçlanmıştır.

1. İran ve Eğitim Sistemi

Toplumların çoğunda olduğu gibi, İran okullarında kullanılan ders kitapları da bu rejim tarafından devrimin ideallerini ülkenin genç nesillerine yaymanın önemli bir ideolojik aracı olarak görülmekte, böylece ders kitapları aracılığıyla ulusal kimlik oluşturma amacı güdülmektedir.[7]

İran, geniş sınırlara ve yoğun bir nüfusa sahip olmasının yanında farklı etnik ve dini yapılara da sahip bir toplumdur. İranlıların çoğunluğunu oluşturan yaklaşık %85'lik bir kesimi Şîa mezhebinin İmâmiyye/İsnâaşeriyye ekolüne bağlıdır. İran İslam Cumhuriyeti, kurulduğu 1979 yılından bu yana, mevcut değer sistemini yeni normlarla değiştirmek, İslami kriterlere dayalı ideal bir toplum inşa etmek ve yeni insan modelinin ortaya çıkışını teşvik etmek amacıyla bir kültür devrimi gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu kapsamda çok sayıda kurum ve kuruluş ile yeni kimliğin oluşumu desteklenmiştir. Bunun en önemli araçlarından biri olan ve İran İslam Cumhuriyeti ilkokullarında okutulan "İslam" ders kitabı, merkezi bir devlet sisteminin mevcudiyeti bağlamında ülkenin tüm şehirlerinde bütün inanç gruplarında zorunlu olarak okutulmaktadır. Bir devletin kendi mezhebini ve görüşlerini eğitim sistemi aracılığıyla aktarması kabul edilebilir bir yaklaşımdır. Ancak burada dikkati çeken husus dinî ve mezhebî açıdan yeknesak bir bütün oluşturmayan İran'da "İslam" adıyla okutulan dersin tüm kesimlere hitap eden bir yapısının olduğu izlenimi uyandırmasıdır. Bu bağlamda asıl sorun İran'da okutulan İslam dersi kitabının aslında Şîa mezhebinin merkezde olduğu bir kurguya sahip olmasıdır. Kitabın birçok yerinde İslam'ın bütüncül mesajının dile getirildiği belirtilen kısımların aslında mezhep merkezli öğelerle oluşturulduğu gözlenmiştir. Ülkede Ehl-i Sünnet mensuplarının da olduğu bilindiği için zorunlu olan bu ders kitabının yanında ek bir kitap olarak "Ehl-i Sünnet'e Özel" adlı bir kitap daha okutulmaktadır. Ancak bu durum, İslam adlı ders kitabının içeriğinden kaynaklanan sorunları bertaraf etmeye yetmemektedir.

Eğitimin dine ve dini değerlerin öğretilmesine dayalı olması aynı zamanda İran Anayasasının da zorunluluk olarak gördüğü bir husustur. Yalnızca din dersleri değil, eğitimin bütün kademelerinde tüm derslerin bu zorunluluk doğrultusunda düzenlenmesi beklenmektedir.[8] Bu durum, 2012 yılında kabul edilen İran'ın Milli Eğitim Programında şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu program, Rasulullah'ın kıymetli mirası -Kur'an ve Itret-, Mehdî'nin adil toplumunun gerçekleştirilmesi, ahiret itikadına sahip mümin, muvahhid, Allah, tabiat ve diğerleri

[4] Beyza Bilgin, "Örgün Din Eğitiminde Yeni İhtiyaçlar ve Yönelişler", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 6 (1999), 192-195.

[5] Pınar Usta Doğan, *Din Öğretimi Modelleri ve Mezhepler Üstü Bir Program Tasarımının Nitelikleri* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora, 2015), 92-93.

[6] İbrahim Ramazani, *İran Ders Kitaplarında Şiileştirilmiş Pers Kimliği* (Ankara: Nobel Yayınları, 2024).

[7] Ramazani, *İran Ders Kitaplarında Şiileştirilmiş Pers Kimliği*, 49.

[8] Nimetullah Mûsevipur, "Tehavvulât-ı Bernâme-i Dersî-yi Âmuziş-i Dinî-yi Dovre-i İbtidâyî", *Faslnâme-i Dâniş* 3 (1382/2003), 70.

> karşısındaki sorumluluklarına bağlı olan, düşünen ve hakikat peşinde koşan, ilme ve bilgiye iştiyak ve arayış içinde olan, adalet ve barış peşinde olan, zulme karşı duran, cihad eden, cesur ve vatansever, millî ve evrensel bakış açısına sahip, velâyeti esas alan ve adil bir dünya oluşturma cihetiyle Mehdî'yi bekleyen ve bunun için çaba gösteren, umutlu, istikrarlı ve özgüvenli olan, emanete sahip çıkan, bilgili, güçlü, edep ve haya sahibi, özgür ruhlu ve seçme gücüne sahip, İslam ahlakıyla bezenmiş, yaratıcı ve üretken, yetenekli, sağlıklı ve mutlu, düzene ve kanuna uyan, inkılabın millî ve İslamî değerlerine sadık, İslamî ölçüler doğrultusunda sosyal, ailevî ve kişisel bir hayata ulaşma konusunda istekli ve hazırlıklı insanlar yetiştirmeyi amaçlar."[9]

Yukarıda ifade edildiği gibi İran devletinin ana hedeflerinden birisi toplumun sosyal, kültürel ve siyasi özelliklerini benimseyen bireyler yetiştirmektir. Bu amaca ulaşmanın yöntemlerinden birisi de eğitim sistemini hedef ve misyonları belirleme doğrultusunda kullanmaktır. İran örneğinde milli eğitim sisteminin merkezinde din önemli bir yer tutmaktadır. Bu kapsamda bütün bir eğitim sisteminin din temelli olması beklenmektedir. Buna göre programda *"İran'ın milli eğitim programının tüm detayları Muhammed (a.s.) İslam'ının usul ve değerlerine ve tevhid temeline dayanması gereklidir. Ayrıca bu esas diğer bütün esaslara hakim olmalıdır."*[10] şeklinde ifade edilmektedir. Bu çerçevede, İslam Cumhuriyeti yetkilileri, İslamî ve dolayısıyla mezhebî mirasına derin bir bağlılık duyan ve güçlü bir İran kimliği taşıyan yeni bir vatandaşlık modeli geliştirmeye çalıştılar. Eğitimin nihai amacı, iktidarın ideolojisiyle tam bir uyum içinde olan, inançlı ve kararlı Müslüman bireyler yetiştirmektir.

Bu bağlamda İran devlet okullarında çalışmamızın konusunu oluşturan ilkokullarda okutulan dersler ve haftalık ders saatleri aşağıda gösterilmiştir.[11]

Tablo 1: İran Milli Eğitim Bakanlığı İlkokul Haftalık Ders Saatleri Çizelgesi

Ders Adları	**Sınıf Bazında Haftalık Ders Saatleri**					
	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf
Kur'an	2	3	3	3	3	3
Din Dersi	-	2	2	2	2	2
Farsça Kompozisyon (Yazı)	-	2	2	2	2	2
İmlâ (Yazım)	-	3	2	2	2	1
Farsça (Okuma ve Anlama)	11	3	4	3	3	2
Sosyal Bilgiler	-	-	2	3	3	3
Görsel Sanatlar (Resim, Hat, El işi)	2	2	2	2	2	2
Fen Bilgisi ve Sağlık	3	3	3	3	3	2
Matematik	5	5	4	4	4	4
Beden Eğitimi	2	2	2	2	2	2
Düşünme ve Araştırma	-	-	-	-	-	1
İş ve Teknoloji	-	-	-	-	-	1
Toplam	**25**	**25**	**26**	**25**	**26**	**25**

Bu bölümde, *Hediyehâ-yı Âseman: Ta'lîm ve Terbiyet-i İslâmî* ders kitaplarında yer alan içerikler üç ana tema altında gruplandırılmıştır: İnançlar, Ritüeller, Rol Model Şahsiyetler. Bu temalar, ders kitaplarında öğrencilere hangi değerlerin, uygulamaların ve örnek şahsiyetlerin sunulduğunu ortaya koymaktadır. Bulgular, her bir tema doğrultusunda sırasıyla sunulmakta, içeriklerdeki örneklerle desteklenerek yorumlanmaktadır. Söz konusu temalar, analiz çerçevesini görselleştirmek amacıyla Şekil 1'de sunulmuştur:

---

9 "Bernâme-i Ders-i Millî-yi Cumhuri-yi İslâmî-yi İran" (Vezâret-i Âmuziş ve Perveriş, 2012), 7-8. Milli Eğitim Programı İran'da yaklaşık altı yıllık bir hazırlık aşamasından sonra 2012 yılında ilk kez uygulama alanı bulmuştur. Bu tarihe kadar İran'ın resmi bir milli eğitim programı olmadığı bilinmektedir.

10 "Bernâme", 9.

11 https://amoozesh3.ir/ir/جدول-مواد-و-ساعات-تدریس-هفتگی-دوره-ابتد/ Erişim: 18.04.2025

Şekil 1: İçerik Analizi Temaları

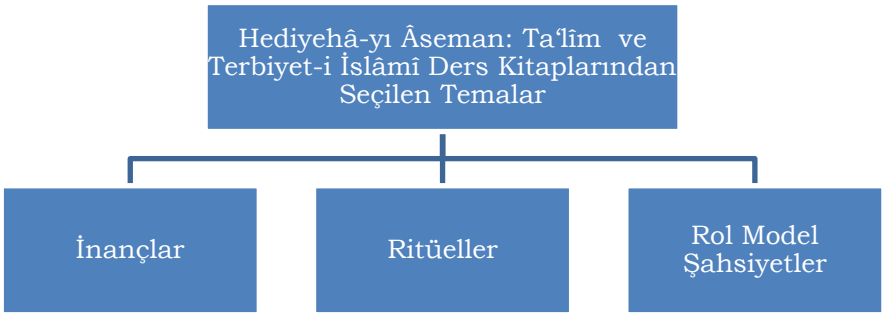

2. "Hediyehâ-yı Âseman: Ta'lim ve Terbiyet-i İslâmî" Ders Kitaplarında Sınıf Bazında Tematik Ünite Dağılımı

Hediyehâ-yı Âseman: Ta'lîm ve Terbiyet-i İslâmî adlı ders kitaplarının sınıflar bazında üniteleri aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere ana temalara ayırmıştır.

Tablo 2: İslam Ders Kitaplarında Sınıf Bazında Tematik Ünite Dağılımı

Ünite Temaları	**Sınıflarda Temaların Toplam Ünite Sayıları**				
	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf
Allah	4	2	1	1	1
Peygamberlik	2	2	1	2	1
İmamet	5	4	4	3	5
Âdâb ve Ahlâk-ı İslâmî	4	2	6	3	5
Ahkâm	3	3	3	1	1
Merâsim-i İslâmî	2	3	1	2	2
Dünya ve Ahiret		2	2	2	1
Dini Şahsiyetler		1	1	2	1
Kur'an		1		1	
Toplam Ünite Sayısı	19	20	19	17	17

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere İmamet teması, mezhebe dayalı din eğitiminin merkezinde yer alan inanç esaslarından biri olarak kitaplarda istikrarlı biçimde yer almıştır. Tüm sınıf düzeylerinde tekrarlanan bu tema, özellikle 2. ve 6. sınıf kitaplarında (5'er kez) yüksek oranda vurgulanmıştır. Bu durum, imamet inancının öğrencilerin erken yaşlardan itibaren öğrenmeleri gereken temel bir doktrin olarak kabul edildiğini göstermektedir. Konunun çeşitli sınıf düzeylerinde sistematik biçimde yer alması, mezhepsel ve inanç temelli bir öğretim anlayışının sürekliliğini ortaya koymaktadır.

Merâsim-i İslâmî/Ritüeller teması, ibadetlerin şekil ve içeriğine odaklanan ve belirli uygulamaların aktarımını önceleyen yönüyle yine mezhebe dayalı din eğitiminin bir diğer temel boyutunu oluşturur. İlgili tema özellikle 3. sınıf kitaplarında yoğunluk kazanmış olup 2., 4. ve 6. sınıflarda da belirli oranda yer almıştır. Bu dağılım, öğrencilerin ritüellere ilişkin bilgileri belirlenmiş formlarda edinmelerinin hedeflendiğini göstermektedir. Bu ritüellerin tamamına yakınında Şîa tarafından benimsenen kutsal gün ve gecelerin konu edinildiği görülmektedir.

Dini Şahsiyetler teması ise örnek alınması gereken rol model şahsiyetlerin belirli bir doktrine göre seçildiği ve sunulduğu içeriklerle öne çıkmaktadır. Tema, 3., 4., 5. ve 6. sınıf kitaplarında yer almakla birlikte en yoğun biçimde 5. sınıf düzeyinde karşımıza çıkmaktadır. Bu şahsiyetlerin genellikle belirli mezhebi veya inanç çizgisine uygun olarak seçildiği ve öğrenciler için rol model olarak sunulduğu görülmektedir.

Sonuç olarak Tablo 2'de görüldüğü üzere, Şiî inancına dayalı doğrudan "İmamet" temalı üniteler tüm sınıf düzeylerinde belirgin bir ağırlığa sahiptir. Bununla birlikte, "Merâsim-i

İslâmî/Ritüeller" ve "Dinî Şahsiyetler" temaları altında sunulan ünitelerde de Şiî inanç sistemine özgü söylemlerin sıkça yer aldığı dikkat çekmektedir. Söz konusu tablolar ve içerikleri bağlamında, çalışmada ilgili temalar ayrıntılı biçimde incelenmiş ve içeriklerde Şiî inancının vurgulandığı üç ana tema ve bu temalara bağlı alt başlıklar sistematik olarak analiz edilmiştir.

2.1. İnanç

İnanç ya da itikat, bir dinin mensuplarınca inanılan ve kabul edilen temel esaslarını içermektedir. İslam dinine dayalı bir rejime sahip olan İran Milli Eğitim programının ana unsurlarından birisi de itikat olarak gösterilmektedir. Programda itikadın sınırları "tevhid, mead, adl, nübüvvet ve imamet, velâyet-i fakîh"[12] olarak tanımlanmıştır.[13] Bu temalara aşamalı bir şekilde tüm sınıf düzeylerinde yer verildiği görülmektedir. Çalışmamızda inanç temaları 4 alt başlık halinde ele alınmıştır.

İmamet

İmamet, Şiî itikadının en temel unsurlarından biridir. Şîa'ya göre Hz. Peygamber vefatından sonra Müslümanların din ve dünya işlerini yönetmesi için yerine vekiller tayin etmiştir ve bunlar aracılığıyla kıyamete kadar insanları kendi başlarına bırakmamıştır.[14] İmamet doktrininin tanıtılması amacıyla ilgili ilk bilgiler 2. sınıf ders kitabının 9. ünitesinde yer almıştır. Ünitenin başlığı "Ehl-i Beyt-i Peygamber" olarak verilmiş ve burada Şîa tarafından imamet düşüncesine temel olarak kabul edilen Ehl-i Beyt'in Hz. Peygamber, Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hüseyin'den oluşan 5 kişi olduğu inancı görsellerle desteklenerek sunulmuştur.[15] Burada gösterilen resimdeki 5 kişinin de yüzünün gösterilmemesi, onların peygamberle aynı kudsiyete sahip kişiler olarak algılandığını göstermektedir.

Resim 1: Ehl-i Beyt'in Kimlerden Oluştuğuna Dair

Ehl-i Beyt kavramının temellendirilmesi bağlamında ise Şiî çevreler tarafından sıklıkla dile getirilen "*Allah'ım bu dört kişi benim ehli beytimdir. Onların dostları benim dostlarım düşmanları benim düşmanlarımdır. Allah'ım onlara esenlikler gönder kötülükleri onlardan uzak tut!*" rivayetine yer verildiği görülmektedir. Ünite boyunca bu 5 kişinin isimlerinin öğrenilmesi için çeşitli boşluk doldurma ve soru cevap alıştırmaları eklenmiştir. Ünitenin sonunda ise; "Biz Müslümanlar her gün namazların teşehhüdünde peygamber ve ailesine salat göndeririz ve deriz ki; "Allahümme salli alâ Muhammed ve âl-i Muhammed". Ünitenin sonunda tüm Müslümanların namazların sonunda söyledikleri duada yer alan "Âl" kelimesinin bir bütün olarak aile ve ev halkı olarak değil yalnızca Şîa'nın kabul ettiği dar anlamda 5 kişiden oluşan Ehl-i beyt tasavvurunu güçlendirme amacıyla kullanıldığı görülmektedir.[16]

10. ünitenin başlığında "Cömert Aile" kavramı yer almakta ve bununla Ehl-i Beyt'in sahip olduğu insani yönler üzerinde durularak ilkokul düzeyindeki öğrencilere somut kavramlar üzerinden Şiî doktrininin

[12] "Bernâme", 21.

[13] Allame Seyyid Muhammed Hüseyin Tabatabaî, *Şîa der İslam* (Kum: Bustân-ı Kitâb, 1390), 101-200. Burada önemle belirtmeliyiz ki Şîa itikadının dört temel unsuru sayılmaktadır: Allah, Peygamber, Ahiret ve İmamet. İran'da devrim sonrasında bu dört temel itikadi ilkeye Velâyet-i Fakîh inancı da eklenmiştir.

[14] Tabatabaî, *Şîa der İslam*, 152-153.

[15] *Hediyehâ-yı Asemân: Ta'lîm ve Terbiyet-i İslâmî (Dovvom Debistan)* (Tehran: Sâzmân-ı Pejûhiş ve Bernâmerîzî-yi Âmuzişî, 1402/2023), 44.

[16] *Hediyehâ-yı Asemân 2*, 47.

temel inanç esaslarının öğretilmesi amaçlanmaktadır. Bu üniteyle birlikte artık Ehl-i Beyt'in itikadi anlamda taşıdığı rol toplumsal alanla da ilişkilendirilerek Şîa mezhebi prensiplerine uygun olarak aktarılmaktadır.

Şiî düşüncesinde imamların otoritesinin dini kaynaklarının yanında onların üstün vasıflara sahip bireyler olarak görülmeleri ve onların bu vasıflarının toplum nezdinde sürekli olarak vurgulanmaları esastır. Bu kapsamda ünitenin başında Hz. Ali'nin ev halkıyla birlikte yemek yerken yardıma muhtaç birinin evine gelmesi ve yardım istemesi üzerine onun evindeki tüm yiyeceği gelen kişiye vermekten çekinmediği anlatılmaktadır. Böylece kendisinin ve ailesinin aç kalması pahasına başka insanları düşündüğü vurgulanmaktadır. Hikayenin sonunda hikayeyi anlatan ninenin torunlarına "Biliyor musunuz sevgili çocuklarım onlar (imamlar) bizlerden çok daha cömerttiler!" dediği ve onların (İmamların), insanlık adına kendilerini dahi feda eden insanüstü niteliğe sahip kişiler olarak gösterildiği görülmektedir. Ünitede yapılan etkinlikte "Siz o çocukların yerinde olsaydınız İmam Ali ve ailesine teşekkür etmek isteseydiniz neler söylerdiniz?" şeklinde bir etkinliğe yer verilerek çocukların imamlarla duygusal bağ kurmaları amaçlanmıştır.[17]

2. sınıf 12. ünite "Merhametli Baba" üst başlığını taşımakta ve yine Hz. Ali'nin hayatından bir kesit anlatılmaktadır. Hikâyede Hz. Ali'nin çocuklara şefkatli olduğu ve çocuklar tarafından da çok sevildiği ifade edilmektedir. Hikâyenin alt metninde ise onun hayatı kısaca özetlenmektedir.

"Biz Müslümanların ilk imamı 13 Recep'de Allah'ın evi Kabe'de doğdu..."[18] Burada Hz. Ali'nin Müslümanların ilk imamı olduğu vurgusu, Şîa'nın itikadi ilkelerinin en önemlisidir. Şiî İslam tarihine göre Hz. Ali ilk imamdır. Yapılan vurguda Hz. Ali'nin "Şîa'nın ilk imamı" olarak değil "Müslümanların ilk imamı" olarak vurgulanması Şîa ile İslam'ın eşit görüldüğünü göstermektedir.

"En İyi Dost" başlığını taşıyan 2. sınıf 13. ünitede Hz. Ali'nin oğlu ve Şîa tarafından ikinci imam olarak kabul edilen Hz. Hasan tanıtılmaktadır. "İkinci imamımız..." olarak bahsedilen Hz. Hasan'ın burada "Müslümanların" değil "bizim imamımız" ibaresiyle anılması ilginçtir. Hz. Hasan'ın anlatıldığı ünitede, seferden gelen bir misafirin Medine'de Hasan ile karşılaşmasından bahsedilir. Yolcu, ona, kim olduğunu sorar, o, "Ali'nin oğlu Hasan'ım" der. Yolcu, bu ismi duyunca öfkelenir ve ona kötü sözler söyler. Çünkü yolcu, Şam'dan yani Hz. Hasan'ın düşmanı Muaviye'nin yönettiği şehirden gelmektedir. İmam (Hz. Hasan) atından iner ve adama şefkatle yaklaşarak "eğer istersen evime gel seni misafir edeyim" der. Adam ne cevap vereceğini şaşırır. İnanamaz. Sonunda der ki "Ben senin hakkında başka şeyler duymuştum o yüzden kötü sözler söyledim, lütfen beni affet! Ben senin düşmanının tarafındaydım ama bugünden sonra benim en iyi dostumsun!"[19] Böylece Hz. Hasan'ın insani yönü vurgulanarak üstünlüğünün somut yönleri çocuklara aktarılmaktadır.

Resim 2: Hz. Hasan ile İlgili Etkinlik

Hikâyenin devamında etkinlikler ile öğrencilerin Hz. Hasan hakkındaki bilgileri pekiştirilmektedir. Yukarıda verilen görselde "Emin ve Mina adlı iki çocuğun aşağıdaki boşlukları doldurmasına yardım ediniz" başlığı altında "İmam Hasan Aleyhisselam: Babasının Adı....., Annesinin Adı....., İkinci....., Onun düşmanının adı....." cümlelerine yer verilmiştir. Burada kırmızı ile yazılan alanda çocukların "Onun düşmanının adı:....." yazan yere "Muaviye" yazması beklenmektedir. Böylece Şiî tarih yazımında önemli bir yer tutan Muaviye'nin bir düşman olduğu öne çıkarılmaktadır.

17 *Hediyehâ-yı Asemân 2*, 50.

18 *Hediyehâ-yı Asemân 2*, 58.

19 *Hediyehâ-yı Asemân 2*, 63-64.

2. sınıf 14. ünite de bir imam anlatısına yer vermektedir. Ünite "Yağmur Duası" başlığını taşımakta ve Hz. Hüseyin'i konu edinmektedir.[20] Giriş hikayesinin ardından Hz. Hüseyin'in kısa biyografisi verilir: *"İmam Hüseyin'in zamanında Yezid adında zalim bir yönetici vardı. O Müslümanlara zulmediyordu ve İslam'ın emirlerini de uygulamıyordu. Üçüncü imamımız, Yezid'le mücadele etti ve Âşûrâ günü şehid edildi."* Bu kısımda Şîa tarih anlatısının en önemli olayları arasında yer alan Âşûrâ[21] ve Yezid hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Öncelikle Yezid isminin düşmanla özdeşleştirilmesi ve zihinlerde yer alması sağlanmıştır. Bir önceki ünitede görülen Muaviye'nin düşman olarak resmedilmesinin aynısı bu kez Hz. Hüseyin'in ismi etrafında Yezid için yapılmıştır. Aşsağıdaki görselde İmam Hüseyin'in babasının adı, annesinin adı ve şehadet günü ile birlikte kırmızı renge boyanan bir kutu içinde "Onun düşmanının adı.." sorulmuştur.

Resim 3: Hz. Hüseyin ile ilgili Etkinlik

İmametle ilgili söylemlerin anlatımına üçüncü sınıf ders kitabında da devam edilmiştir. 15. ünitede Şîa'nın 4. İmam olarak kabul ettiği Ali b. Hüseyin Zeynelâbidin'den bahsedilmektedir. Onun bir kervan yolculuğu sırasında ne kadar mütevazi olduğunu anlatan bir hikaye ile üniteye başlanmıştır. Bilgi kutusunda ise şu ifadeler yer almaktadır: *"İmam Seccâd Aleyhisselam İmam Hüseyin'in oğlu ve biz Müslümanların önderi ve dördüncü imamıdır…"*[22] Her ünitede olduğu gibi burada da İmam'ın bir sözü aktarılmakta ve bu söz üzerine öğrencilerin etkinlik yapmaları istenmektedir. Örneğin burada, "İmam Seccâd Aleyhisselam buyurdu ki: 'Allah'ım insanlara yardım edebilmem için bana yardım et!'. Ben de tıpkı İmam Seccâd Aleyhisselam gibi diğerlerine yardım etmeyi seviyorum. Örneğin yolculuklarda … yaparım."[23] etkinliğine yer verilmiştir. Sonraki sayfada da İmam Seccâd'ın çeşitli yönlerinin boşluk doldurma etkinlikleriyle öğrenilmesi amaçlanmıştır. Ev ödevi olarak da İmam Seccâd'ın bir kısa hadisinin bulunup sınıfta arkadaşlarına okunması istenmiştir.

Üçüncü sınıf 16. ünitede imamlarla ilgili bilgilere devam edilmiştir. Bu ünite "Halkın en Bilgilisi" başlığıyla Şîa'nın 5. İmam olarak kabul ettiği Muhammed b. Ali el-Bâkır hakkındadır. Önce bir hikaye ile giriş yapılarak onun bilgin yönüne vurgu yapılır. Ardından bilgi kutusunda kısaca şöyle tanıtılır: *"İmam Muhammed Bâkır Aleyhisselam Müslümanların beşinci imamıdır ve o Medine'de dünyaya gelmiştir…"*[24] Ünite boyunca onun sözleri etkinlikler olarak verilmiş ve ev ödevi olarak ona neden "Bâkıru'l-Ulûm" dendiğinin öğrenciler tarafından araştırılması istenmiştir.

17. ünitede ise imamlar konusu devam etmektedir. Ünite Şîa'nın 6. imamı olarak kabul edilen Cafer Sâdık hakkındadır. Alışılageldiği üzere üniteye onunla ilgili bir hikaye ile başlanmıştır. Bilgi kutusunde ise şu ifadeler yer almaktadır: *"İmam Cafer Sâdık Aleyhisselam bizim altıncı imamımızdır ve İmam Muhammed Bâkır Aleyhisselamın oğludur. O hazret Medine'de yaşıyordu…"*[25]

Böylece 2 ve 3. Sınıf ders kitaplarında 3'er imam hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Üçüncü sınıf kitabının sonunda ise kitap boyunca anlatılan konularla ilgili öğrencilerde edinilmesi istenen temel davranış değişikliklerine yönelik sorular sorulmuş ve öğrencilerden bu soruların karşısında yer alan kutucuğu işaretlemesi istenmiştir. Toplam 15 sorudan oluşan sorulardan

[20] *Hediyehâ-yı Asemân 2*, 66-67.

[21] Âşûrâ ve Kerbelâ'nın Şiî tarih anlatısındaki konumu hakkında bir yorum için bk. Metin Bozan, "Tarihi Hadiselerin Konjonktürel İnşası (Şia'da Kerbela Örneği)", *Şarkiyat* 9/2 (2017), 802-822.

[22] *Hediyehâ-yı Asemân: Ta'lîm ve Terbiyet-i İslâmî (Sevvom Debistân)* (Tehran: Sâzmân-ı Pejûhiş ve Bernâmerîzî-yi Âmuzişî, 1402/2023), 98.

[23] *Hediyehâ-yı Asemân 3*, 99.

[24] *Hediyehâ-yı Asemân 3*, 105.

[25] *Hediyehâ-yı Asemân 3*, 110.

bazıları bazıları şu şekildedir:

- İmam Hüseyin aleyhisselamın matem anmasına ilgiyle katılırım.
- İmamlar ve dini önderlerimi severim ve onlara sahip olduğum için iftihar ederim.
- Kendi hayatımda İmamların davranışlarını örnek olarak benimserim.

4. sınıf ders kitabının 6. ünitesinden itibaren imamlar bahsine devam edilmektedir. "İki Kümbedli Harem" başlığını taşıyan ünitede Şîa'nın 7. İmamı olarak kabul edilen Mûsa el-Kâzım konu edilmiştir. Ünite içerisinde Âl-i İmran suresi 134. ayette geçen "Kâzımeyn" kelimesinden yola çıkılarak bununla yedinci imam arasında ne gibi bağlantılar vardır, şeklinde soru sorulmuştur.[26] Böylece İmamlarla Kur'an arasında doğrudan bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Ünite içinde İmamın hayatından örnek kesitler verilerek öğrencide rol model oluşturulmaya çalışılmıştır. Örneğin yapılan etkinlikte "ben de İmam Kâzım gibi öfkemi kontrol ederim…" cümlesine yer verilerek onun hayatıyla öğrencinin arasında bağ kurulmak istenmiştir.[27]

4. sınıf 8. ünitede Şîa'nın 8. İmamı olarak kabul edilen Ali er-Rızâ ve onun Meşhed'deki türbesinin öneminden bahsedilmiştir. Burada Şiî düşünce tarihi açısından önemli bir yeri olan Di'bil b. Huzâî adlı bir şairin, İmam Rızâ için yazdığı şiiri okuması ve İmam'ın bu şiiri beğenerek kendi kabrini müjdeleyen bir beyiti şiirin sonuna eklemesi konu edinilir:

> Tûs şehrinde bir kabir ölümsüz bir mezar
> Sâhib-i Zaman Mehdî'nin zuhuru vaktine ulaşana kadar

Di'bil sorar. Tûs şehrindeki mezar kime aitti? İmam der: Benim mezarımdır ve Tûs, hızlıca dostlarım ve Şiîlerimin ziyaretgâhı olacaktır.[28] Burada Tûs şehri ve İmam Rızâ'nın buradaki kabrine yer verilmesi İran ve Şiîlik açısından oldukça önemli bir ziyaret mekânı olarak görülmesinin sonucudur.

Ünite etkinlikleri arasında; eğer siz o dönemde İmam Rızâ'nın yol güzergahında olsaydınız, ne düşünürdünüz? İmam'ı ilk kez yakından gördüğünüzde ona ne derdiniz? Birkaç cümle ile yazınız…[29] gibi ifadeler yer almaktadır.

4. sınıf 9. ünite, Şîa'nın 9. imamı olarak kabul edilen Muhammed Cevâd hakkındadır. Önce onunla dönemin Abbasi halifesi Me'mun arasında bir konuşma aktarılmakta ve burada onun cesareti vurgulanmaktadır. *"Onun adı Muhammed'dir ve bizim dokuzuncu imamımızdır. Onun lakaplarından biri olan Cevâd, cömert ve bağışlayıcı anlamındadır ve diğer bir lakabı Takî yani takva sahibidir. Medine'de dünyaya gelmiştir. 8 yaşındayken Müslümanların imamet makamına ulaşmıştır…"*[30]

5. sınıf 10. ünite "Dicle Sahilinde" başlığıyla 10. İmam olarak kabul edilen Ali el-Hâdî ve 11. İmam Hasan el-Askerî'nin kabirleri tanıtılmış ve daha sonra Şîa'nın 10. İmam olarak kabul ettiği Ali el-Hâdî'nin hayat hikayesi uzun uzun anlatılmıştır. 5. sınıf 11. ünite ise 11. imam olarak kabul edilen Hasan el-Askerî'ye ayrılmıştır. Önceki sınıflara göre bu sınıf düzeyinde hikâye ve anlatıların daha uzun tutulduğu ve ayrıntılı hale geldiği görülmüştür. 6. sınıf 6. ünitede İmamet düşüncesi ve imamların özellikleri, İmamların isimleri ve öne çıkan özellikleri ile ilgili etkinliklere yer verilerek bu sınıf düzeyine kadar olan bilgilerin tekrarlanarak pekiştirilmesi sağlanmıştır.

Mehdîlik ve Gaybet Dönemi

Şîa açısından imamet düşüncesi bağlamında önemli inanç ilkelerinden biri de şüphesiz Mehdîlik'tir.[31] Şîa'ya göre 12. İmam olarak kabul edilen Muhammed b. Hasan, günümüze kadar gaybette olduğuna inanılan ve günün birinde geri döneceğine inanılan kişidir. Mehdî düşüncesi ilkokulun erken sınıflarından itibaren diğer imamlarla birlikte ünitelere serpiştirilmiştir.

---

[26] *Hediyehâ-yı Asemân: Ta'lîm ve Terbiyet-i İslâmî (Çeharrom Debistân)* (Tehran: Sâzmân-ı Pejûhiş ve Bernâmerîzî-yi Âmuzişî, 1402/2023), 47.

[27] *Hediyehâ-yı Asemân 4*, 48.

[28] *Hediyehâ-yı Asemân 4*, 58-59.

[29] *Hediyehâ-yı Asemân 4*, 60.

[30] *Hediyehâ-yı Asemân 4*, 66.

[31] Mehdî inancı hakkında detaylı bilgi için bk. Cemil Hakyemez, *Şîa'da Gaybet İnancı ve Gaip On İkinci İmam el-Mehdî* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2017).

Resim 4: Siz dünya halkları için hangi duaları ediyorsunuz? Boş yerleri doldurun. Burada "Allah'ım Hz. Mehdî'yi çabuk gönder" şeklinde bir duaya yer verilmiş. (2. Sınıf s. 20)

Mehdî inancına dair ilk müstakil bilgiler 4. sınıf 12. ünitede verilmiştir. Ünitenin başlığı "Bütün Çocuklar İçin Bir Gün" adıyla

Mehdî'nin dönüşü hakkındadır. Ünite giriş metninde derste bir öğretmenin öğrencilerle olan diyaloğu şu şekildedir:

"Bugün aç olan bir çocuk ya da korkan bir çocuk var mıdır? Dünyada birçok çocuk yatağa aç girmekte, bombalar ve zulüm altında birçok çocuk yaşamaktadır. Bir gün düşünün tüm çocuklar her gün yemek yiyebilecek ve tok olacaklar ve korku olmadan huzurla uyuyabilecekler. Çocuklar! Bir gün şefkatli imamımız zuhur edecek, zalimlerin dönemi sona erecek ve tüm dünyanın çocukları o güzel günde mutlu mesut olacaklar. Biz vadedilmiş Mehdî'nin gelmesi için ki Allah ve Peygamberi onun gelişini bize müjdelemiştir, dua ediyoruz ve her ne zaman o hazretin adı dilimize gelirse şunu söylüyoruz: Accelallahu ferecehu, yani Allah onun zuhurunu hızlandırsın, zira o hazret kendisiyle birlikte hediyeler getirecek ve dünya bu hediyelerle mutluluk ve huzur bulacaktır. Peki Hazreti Mehdî kendisiyle birlikte hangi hediyeler getirecek? Bilgi, sevgi, adalet, huzur ve barış…"[32]

Böylece Mehdî inancı çocukların hayal dünyaları ve algılarıyla şekillendirilerek duygusal bir atmosfer eşliğinde sunulmuştur.

5. sınıf 7. ünite Cuma gününün faziletlerine ayrılmış olsa da burada Cuma günü "İmâm-ı Zaman'ın (Mehdî'nin) Günü Accelellahu fereceh" başlığıyla verilmektedir. Ardından bizim şefkatli imamımız Cuma günü zuhur edecek, Cuma her geldiğinde sevgili imamımızın yolunu gözleriz ve onun güneş gibi yüzünü görmek için sabırsızlanırız, onun gelmesi için dua ederiz ifadeleri geçmektedir.[33]

5. sınıf 12. ünite "Bulutun ardındaki güneş" metaforuyla Mehdî'nin doğumuna ayrılmıştır. Nasıl ki bulutun ardındaki güneş bir gün insanlara görünmektedir, o görünene kadar insanlar güneşin ışığını hissedebilmektedir aynı şekilde Mehdî de her ne kadar insanlara görünmüyor olsa da günün birinde görünecektir,[34] ifadelerine yer verilmiştir.

Resim 5: İmam Mehdî'nin doğumuyla ilgili temsil

Resim 6: Mehdî ile ilgili etkinlik, İmâm Mehdî ile bulutun ardındaki güneş metaforu benzetmesi yapılmış. Karşılaştırma yapılması istenmiş.

[32] *Hediyehâ-yı Asemân 4*, 84.

[33] *Hediyehâ-yı Asemân: Ta'lîm ve Terbiyet-i İslâmî (Pencom Debistân)* (Tehran: Sâzmân-ı Pejûhiş ve Bernâmerîzî-yi Âmuzişî, 1402/2023), 51.

[34] *Hediyehâ-yı Asemân 5*, 85-86.

Mehdî ile ilgili bilgilerin 6. sınıf 7. ünitede onun özellikleri ele alınarak[35] ve 8. ünitede Gaybet dönemini bir bütün halinde öğrencilere tanıtarak yeniden işlendiği görülmektedir. Dönem hakkında temel bilgiler ve tanımlamalara yer verilmekte, Mehdî'nin özel bir temsilci belirlemediği bu dönemde kimler halkın dini sorularına cevap veriyordu? şeklinde sorular sorularak âlim ve fakîhlerin söz sahibi oldukları ve İslam toplumunu yönetmekle görevli kimseler oldukları vurgulanmaktadır.[36] Yine üçüncü sınıf 8. ünite sonunda yer alan bir etkinlikte dini sorularımız olması halinde kime müracaat etmeliyiz, şeklinde verilen bir sorunun cevabının "Merci-i Taklîd" olduğu görülmektedir. Kavramın anlamı dipnotta "Dini emirleri bize öğreten din alimi" şeklinde verilmektedir.[37] Böylece Gaybet döneminde Şiî cemaatin görevlerine değinilmiştir.

2.2. Ritüeller

Ritüeller din eğitiminin en önemli unsurlarından biridir. İran ve Şiîlik özelinde ritüellerin daha sistematik ve bütüncül bir bakış açısıyla sadece din eğitimi değil tüm derslerin önemli bir unsuru olarak ele alındığı görülmektedir.[38]

Âşûrâ Günü ve Kerbelâ

Şiiliğin bir bütün olarak mezhebî söyleminin en önemli unsurlarından biri Âşûrâ günü ve Kerbelâ olayıdır. Kerbelâ hadisesi, Şiîler açısından sadece tarihin belirli bir döneminde vuku bulmuş bir olay değil, çeşitli anlatılarla zenginleştirilerek insanlığın bütün bir tarihi tecrübesini kapsayan evrensel bir tarih unsuru olarak görülmüştür.[39] Diğer yandan Kerbelâ, Şiî kimliğinin şekillenmesinde merkezî bir rol oynamaktadır. Hz. Hüseyin'in Yezid'e biat etmeyi reddetmesi ve ailesiyle birlikte Kerbelâ'da şehit edilmesi, Şiî inanç sisteminde bir zulme karşı direniş, ilahi adaletin temsili ve ahlaki üstünlüğün sembolü olarak yorumlanmaktadır.[40] Bu nedenle *İslam* ders kitabında da tüm detaylarıyla anlatılan ve canlı bir şekilde yaşatılması istenen bir olay olarak görülmüştür.

Âşûrâ günü ile ilgili ilk söylemler 2. sınıfta verilmektedir. Burada Hz. Hüseyin'i konu alan ünitede Âşûrâ ve Kerbelâ vurgusunun somut hikayeler eşiliğinde öğrencilere sunulduğu görülmektedir. Ünite sonu etkinliğinde bir hikaye verilerek son cümlesi öğrencilere tamamlatılmak istenmiştir:

> "Gökyüzünde sadece bir damla suya sahip bir bulut vardı. Arkadaşı rüzgara seslendi: 'Benim sadece bir damla suyum var ama büyük ve güzel bir işte kullanmak istiyorum.' Rüzgar onu bir yere götürdü. Aşağıda çok sayıda insan yürüyüş yapıyordu. Bulut, 'bu insanlar nereye gidiyorlar?' diye sordu. Rüzgar cevapladı: 'Tüm bu yolcular Kerbelâ'ya gidiyorlar, çok merhametli ve cesur bir adamı ziyarete. Aşağıda yolun kenarında duran adamlara bak. Onlar bu adama (Hz. Hüseyin) olan ilgilerinden dolayı tüm yolculara yardım ediyorlar onlara su ve yemek veriyorlar.' Bulut dedi ki 'Keşke ben de onlara yardım edebilseydim ama benim bir damla suyum kimin işine yarar ki?' Rüzgar onun bu arzusunu duyunca onu bir evin tepesine getirdi. Orada küçük bir çocuk oturmuş yüksek sesle dua etmekteydi. 'Allah'ım bütün arkadaşlarım Kerbelâ yolcularına bir şeyler veriyorlar benim hiçbir şeyim yok. Yalnızca bir hurma tohumum var ve onu ağaç olsun diye ektim. Allah'ım bu hurma ağacıma su gönder büyüsün de hurmalarını yolculara vereyim!' Küçük bulut düşündü ve aşağıya indi…. "[41]

Burada Şiî inanç sisteminde Kerbelâ'ya yolculuk, yalnızca fiziksel bir ziyaret değil, aynı zamanda manevi bir bağlılık ve aidiyet göstergesi olarak anlamlı bir eylem olarak vurgulanır. Ardından bulutun tek bir damla suya sahip olmasına rağmen bu sınırlı kaynağı "büyük ve güzel bir işte" kullanma arzusu, Şiîliğin küçük katkıların bile büyük değer taşıdığına dair ahlaki öğretisini yansıtır. Hz. Hüseyin ve yoldaşlarının Kerbelâ'da susuzlukla sınanması, Şiî mitolojisinde suya özel bir anlam kazandırmaktadır. Dolayısıyla bulutun su damlası metaforu hem bu tarihsel travmaya hem de yardımlaşma ve dayanışma ideallerine göndermede

---

35 *Hediyehâ-yı Asemân: Ta'lîm ve Terbiyet-i İslâmî (Şişşom Debistân)* (Tehran: Sâzmân-ı Pejûhiş ve Bernâmerîzî-yi Âmuzişî, 1402/2023), 44-49.

36 *Hediyehâ-yı Asemân 6*, 50-53.

37 *Hediyehâ-yı Asemân 3*, 57.

38 Ramazani, *İran Ders Kitaplarında Şiileştirilmiş Pers Kimliği*, 187-188.

39 Habip Demir, "Günümüz İran Şiiliğinde Kutsal Gün ve Geceler", *e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi* 10/2 (2017), 323.

40 M. Ali Büyükkara, "Kerbela'dan İnkılab'a: İmami-Şii Şehadet Düşüncesi ve Problemleri", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43/2 (2002), 217 vd.

41 *Hediyehâ-yı Asemân 2*, 70-71.

bulunarak ilkokul düzeyindeki çocuklarda Şiî kimlik inşasında önemli bir unsur olarak görülmektedir. Henüz küçük yaşlarda bulunan çocukların bu kimliği kazanmalarına önem verilmektedir.[42]

Âşûrâ ile ilgili söylemler 3. sınıfta devam etmektedir. 3. sınıf 5. ünitesi doğrudan merasimler konusuna odaklanmakta ve "Onuncu Gün" başlığını taşımaktadır.[43]

Resim 7: Muharrem ayının onuncu günü sokaklarda anma yürüyüşü yapan çocuklara dair bir sahne anlatılıyor.

Burada Şiî manevi kimliğinin en önemli öğelerinden olan merasimlerle ilgili canlı bir anlatım göze çarpmaktadır.[44] Görsellerle desteklenen bu sembolik anlatı, Muharrem ayı ve Âşûrâ günü gibi Şiî takvimindeki kutsal zamanlara odaklanmıştır. Siyah giysiler, "Ya Hüseyin" bandanaları, sinelere vurma, mersiye okuma ve matem halkaları gibi ritüel pratikler; bu pratiklere bireylerin bizzat katılımının Şiî dindarlığındaki önemini yansıtmaktadır. Şiîlikte inanç yalnızca teolojik ya da itikadî bir kabul değil, aynı zamanda sembollerin de sıklıkla eşlik ettiği duygusal ve fiziksel bir katılım süreci olarak da görülmektedir. Bu ritüeller, tarihi travmanın (Kerbelâ'nın) sadece hatırlanmasını değil, yeniden yaşanmasını sağlar.[45] Siyah bayraklar ve topluca okunan mersiyeler, bireyleri bir yas birlikteliğinde birleştirerek "biz" bilincini de pekiştirir. Metindeki gibi çocukların bile alnında "Ya Hüseyin" yazması, bu kimliğin erken yaşlardan itibaren öğretildiğini ve kuşaktan kuşağa aktarıldığını göstermektedir. Cami imamının konuşmasında vurgulanan iman, fedakârlık, cesaret ve şefkat gibi değerler, Şiîlik'te kimlik inşasının önemli yönlerine temas etmektedir. Bu değerler, bireylerin hem dinsel hem de toplumsal kimliğini şekillendirir. Bu bağlamda Şiî kimliği açısından Âşûrâ sadece bir matem anması değil, aynı zamanda ahlakî bir duruş gösterme çağrısıdır: zulme karşı direnmek, adaleti savunmak, gerektiğinde canı feda etmeye hazır olmak. Metinde geçen meddâhî (ağıt anlatıcılığı), bayrak taşıma, sinelere vurma, mersiye okuma gibi öğeler, Şiîliğin zengin ritüel kültürüne işaret etmektedir. Bu ritüeller yalnızca dini değil, aynı zamanda estetik, duygusal yönleriyle de katılımcıları etkiler. Bu da ritüelin unutulmaz ve etkileyici bir kimlik deneyimine dönüşmesini sağlar. İlkokul 3. Sınıf düzeyinde verilen bu bilgiler ve buralardaki görsellerde çocukların yer alması, bu kimlik söyleminin bir bütün olarak İran genelinde uygulanmak istendiğinin işaretlerinden birisidir. Kerbelâ ve İmam Hüseyin merkezli aynı vurgular 6. sınıf 3. ünitede de bu defa özgürlüğün simgesi metaforuyla tekrarlanmaktadır.[46]

Resim 8: Etkinlik: Eğer Kerbelâ'da İmâm Hüseyin Aleyhisselam ile birlikte olsaydım…

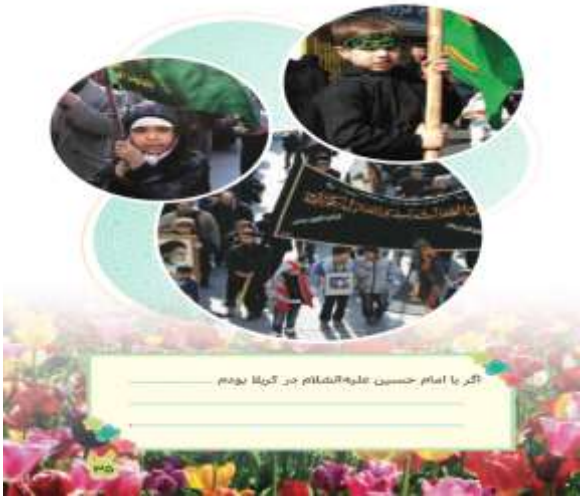

[42] Şiî düşünce tarihinde acı ve travma üzerinden kimlik inşası hakkında detay için bk. Hanifi Şahin, *Şiilerin Gözüyle Sünniler*, (İstanbul: Mana Yayınları, 2016), 41-44.

[43] *Hediyehâ-yı Asemân 3*, 32.

[44] *Hediyehâ-yı Asemân 3*, 32-33.

[45] Seçilmiş travmalar ve bu travmalar neticesinde ortaya çıkan "yıldönümü tepkisi" hakkında geniş bilgi için bk. Vamık D. Volkan, *Körü Körüne İnanç: Kriz Dönemlerinde Geniş Gruplar ve Liderleri,* (İstanbul: Okuyan Us, 2005), 129-165.

[46] *Hediyehâ-yı Asemân 6*, 20-22.

Nîme-i Şâban

Şâban ayının ortası anlamına gelen "Nîme-i Şâban" Şîa tarafından on ikinci imam olarak kabul edilen ve gaybette olduğuna inanılan Muhammed el-Mehdî'nin doğum günü olarak kutlanır.[47]

Bu bağlamda 2. sınıf 19. ünite "Büyük Kutlama" başlığını taşımaktadır. Burada Mehdî'nin doğum günü olarak kabul edilen Şâban ayının 15. gününün Şiî inancı açısından önemine vurgu yapılmaktadır. 15 Şâban'da evde, sokakta, mescidde ve okulda yapılan hazırlıklar hakkında bilgiler verilmektedir.

Resim 9: Okula asılmış bir afişte "Canım Mehdî doğum günün mübarek olsun" görseli.

Görsellerle zenginleştirilen ünitede şu ifadelere yer verilmektedir: "Yarın "Nîme-i Şaban" (Şaban ayının ortası). İmam Mehdî Aleyhisselamın doğum günü. Babam diyor ki: O, hepimizin gelmesini beklediği kişidir. O geldiği zaman herkes bir arada mutlu ve huzurlu bir hayat sürecek."[48] Ardından çeşitli etkinliklerle, bu önemli ritüelin öğrencilerde anlam kazanması amaçlanmaktadır. Örneğin, bir etkinlikte "Öyle bir şey yapalım ki İmam Mehdî Aleyhisselam en çok bizi sevsin. Örneğin doğum gününü kutlayalım veya…" şeklindeki ifadelerle öğrencilerin Şiî kimliğine yönelik bilinçlerinin artırılması amaçlanmaktadır. Aşağıdaki görselde yer alan bir başka etkinlikte ise öğrencilerin Mehdî'ye yönelik duygu geliştirmeleri amaçlanmaktadır.

Resim 10: Cümleyi tamamlama etkinliği, "Ey İmam Zaman ben seni çok seviyorum ve her zaman dua ediyorum ki…"

47 Demir, "Günümüz İran Şiiliğinde Kutsal Gün ve Geceler", 338.

48 *Hediyehâ-yı Asemân 2*, 90.

Gadîr-i Hum

Şiî düşüncesinde Gadîr-i Hum, Hz. Peygamber'in Veda haccından dönerken Hz. Ali'yi kendisinden sonra ümmetin dini ve siyasi lideri olarak belirlediği 18 Zilhicce gününü işaret etmektedir. Şiî imamet düşüncesinin de temelini oluşturan bu tarihî gün, tüm Şiî toplumlar için aynı zamanda bir bayram günü olarak kutlanmaktadır. Bu nedenle ilkokuldan itibaren günün anlam ve önemiyle ilgili anlatılar ders kitaplarında yer almaktadır.

Gadîr-i Hum günü ve bu günde yaşananlar müstakil bir ünite olarak 5. sınıf 9. ünitede "Bir Dünya Bayramı!" ismiyle detaylı bir şekilde ele alınmıştır.[49] Aşağıdaki görselde de görüleceği üzere Hz. Peygamber'in Hz. Ali'nin elini havaya kaldırması Şiî düşüncesinin sembolik anlatısının ifadesidir. Ünite boyunca günün anlam ve öneminin pekiştirilmesi amacıyla hem ders içi hem ders dışı etkinliklerle konu detaylandırılmıştır.

Resim 11: Hz. Peygamber ve Hz. Ali'yi Gadîr-i Hum günü gösteren bir temsil

2.3. Rol Model Şahsiyetler

Hz. Fâtıma

İslam dini açısından önemli bir konumu bulunan Hz. Fâtıma, Şiî düşüncesinin de temel şahsiyetlerinden biridir. Onun varlığı bir yandan Hz. Peygamber'in kızı olması ve Hz. Ali'yle olan evliliği yoluyla Ehl-i Beyt soyunun devam ettiği kişi olması yönünden kutsiyet ifade ederken diğer yandan bu soy, Şiî imamet fikrinin ana unsuru olan masum imam düşüncesinin de temeli olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle ders kitaplarında kendisinden sıklıkla bahsedilmiştir.

Diğer ünitelerde dolaylı olarak işlense de müstakil olarak Hz. Fâtıma'ya üçüncü sınıf 14. ünitede "Babasının Annesi" başlığıyla yer verilmiştir. Ünite boyunca Hz. Fâtıma'nın faziletine değinilmiş. Şiî düşüncesinde onun için nazil olduğuna inanılan Kevser suresinin ilk ayeti ele alınmıştır.[50] Aşağıdaki görselde de görüleceği üzere Hz. Fâtıma'nın babası Hz. Peygamber'le olan yakınlığı duygusal ve sembolik bir anlatıyla ele alınmıştır.

Resim 12: Hz. Fâtıma'nın babası Hz. Peygamber'in yarasını silmesi

[49] *Hediyehâ-yı Asemân 5*, 63-71.

[50] *Hediyehâ-yı Asemân 3*, 90-92.

Fâtıma-i Mâsûme

Şiî düşüncesinde Fâtıma-i Mâsûme olarak adlandırılan 7. İmam Musa el-Kâzım'ın kızı ve 8. İmam Ali er-Rızâ'nın kızkardeşi Fâtıma, İran'ın Kum kentinde bulunan türbesiyle de oldukça önemli bir simgesel kişiliktir. Onun türbesi her yıl milyonlarca Şiî tarafından büyük bir kutsiyet atfedilerek ziyaret edilmektedir. Bunun yanında Şiî gelenek, onun türbesi etrafında ilk asırlardan itibaren menkıbeler ve dinî ritüeller yoluyla büyük bir birikim geliştirmiş ve oluşturulan bu birikim Şiî kimliğinin kazanılması ve sonraki kuşaklara aktarılmasında etkin rol oynamıştır.[51] Bu nedenle "Ziyaret" başlığını taşıyan 6. sınıf 16. ünitede Fâtıma-i Mâsûme'nin türbesinin ziyaretiyle ilgili tarihi ve dini referanslarla birlikte detaylı bilgiler verilmekte ve konu görsellerle de pekiştirilmektedir.[52]

Resim 13: Fâtıma-i Masume Türbesini Ziyaret Eden Çocuklar (6. Sınıf 16. Ünite)

Resim14: Zeynep bnt. Ali Yezid'in sarayında

Zeynep bnt. Ali

Şiî düşünce, geçmişten bu yana kahramanlık ve adalet simgesi şahsiyetlere büyük bir önem vermiştir. Bu bağlamda Zeynep bnt. Ali, fedakârlık, sabır ve direnişin sembolü bir kadın kahraman figürü şeklinde öne çıkmaktadır. O, hem Hz. Ali'nin kızı hem de Hz. Hüseyin'in kız kardeşi olarak Kerbelâ olayının ardından yaşanan bazı gelişmelerle birlikte Ehl-i Beyt'in savunucusu sıfatıyla zalime karşı duruşu ve hitabetiyle tarihsel bir figüre dönüşmüş, Şiî kültürde sabrın ve adalet arayışının simgesi hâline gelmiştir. Bu nedenle üçüncü sınıf ders kitabının 6. ünitesi "Bânû-yı Kahraman (Kahraman Kadın)" başlığıyla müstakil olarak Zeynep bnt. Ali'ye ayrılmıştır. Alt metinde onun Kerbelâ ve sonrasında yaşadığı zorluklar ve Şiî düşüncedeki konumu aktarılmaktadır.[53]

Ebû Zer

Resim 15: Ebû Zer ve Bir Savaştaki Etkin Rolü Temalı Görsel

Hz. Peygamber'in sahabesi arasında bulunan Ebû Zer, örnek yaşayışı ve rol model kişiliğiyle İslam düşüncesinin en önemli şahsiyetleri arasında yer almaktadır. Ancak onun Hz. Ali'nin hilafetini benimseyen ve ona yakınlığıyla bilinen bir kişilik olması Şiî düşünce açısından kendine mahsus bir konumda görülmesini sağlamıştır. Bu nedenle Ebû Zer'in kimliği ve kişiliği hem geçmişte hem de günümüzde Şiî düşüncenin fedakârlık, maneviyat ve kutsal anlatı geleneğinin bir parçası haline gelmiştir. Onun bu kişiliği 4. Sınıf 11. ünitede dostluk ve arkadaşlık kavramları işlenirken ele

[51] Habip Demir, *Horasan'da Şiilik: İran'da Şiiliğin Tarihsel Arka Planı* (Ankara: Otto Yayınları, 2017), 122.

[52] *Hediyehâ-yı Asemân 6*, 98-105.

[53] *Hediyehâ-yı Asemân 3*, 42.

alınmıştır. Ünitede yer alan hikâyenin ana karakteri olan Ebu Zer'in savaş esnasında suyu olmasına ve susuzluktan çatlayacak seviyeye ulaşmasına rağmen Hz. Peygamber su isteyebilir düşüncesiyle kendi suyunu içmemesi destansı bir şekilde anlatılmış ve onun rol model kişiliği vurgulanmıştır.[54]

Ebu'l-Fazl Abbas b. Ali

Yukarıda da bahsedildiği üzere Şiî düşünce kahramanlık ve özverili hayatlarıyla örnek olan şahsiyetlere ayrı bir önem vermektedir. Bu bağlamda Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilen baba bir kardeşi Ebu'l-Fazl Abbas b. Ali, kahramanlığıyla ön plana çıkan rol model erkek figürünün önemli temsilcilerindendir. Şiîlerin cesaret ve kuvvet timsali olarak her türlü ortamda andıkları, ismi etrafında yüzlerce mucizevi olayın cereyan ettiğine inanılan ve "mit" haline getirilmiş bir şahsiyet olarak Ebu'l-Fazl, günümüz İran popüler Şiî kültüründe de kendine mahsus bir yere sahiptir.[55] Onun hayatına dair müstakil bir ünite ayrılmamış ancak üçüncü sınıf ders kitabında onun kahramanlık hikayesini anan bir pasaja yer verilmiştir.[56]

Sonuç

Tarih boyunca din ile mezhebin bir arada ve özdeş görülerek kullanılması birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Allah aracılığıyla gönderilen kutsal bir hakikat olarak din ile insanlar tarafından üretilen bir birikim olarak mezhebin özdeş görülmesi Müslümanların bir arada huzurla yaşamasının önündeki en büyük engellerden biri olmuştur. Bu bağlamda çalışmamızda din ile mezhebin iç içe geçtiği bir örneklem olarak günümüz İran'ına odaklanılmıştır. İran örgün eğitim sisteminde yer alan zorunlu din dersinin ilkokul düzeyindeki ders kitaplarının içeriklerine odaklanan ve nitel araştırma yöntemini uygulayarak analiz eden bu çalışmada, kitaplarda yer alan ve Şiîlik vurgularının yoğunluğu tespit edilen "İnanç, Ritüller ve Rol Model Şahsiyetler" olmak üzere üç ana tema belirlenmiştir. Bu temaların her birinin üniteler içerisindeki yoğunluğu ve konuların içeriği incelenmiştir. *İnanç* teması altında özellikle İmamet, Mehdîlik ve Gaybet Dönemi gibi Şiî doktrinin temel inanç esaslarına yer verildiği, bu konuların sınıf düzeylerine uygun olarak sistematik şekilde aktarıldığı görülmüştür. İmamların isimleri, nitelikleri ve imamet anlayışının temel dayanaklarının, ilgili ünitelerde çeşitli etkinlikler yoluyla öğrencilere sunulduğu, bu temalar üzerinden öğrencilerin Şiî inancı bağlamında önem arz eden konulara yönelik hassasiyet taşımalarının amaçlandığı ve duygusal içerikler yoluyla da bu inancın pekiştirilmesinin arzu edildiği tespit edilmiştir.

Ritüeller teması çerçevesinde ders kitaplarında Âşûrâ ve Kerbelâ, Nîme-i Şaban ve Gadîr-i Hum gibi Şiî gelenekte önemli yere sahip dini olay ve günlere yer verildiği görülmüştür. Bu anlatıların yüksek duygusal yoğunluk içerecek şekilde ve çoğunlukla dramatik unsurlarla zenginleştirilmiş biçimde ifade edilmesine önem verildiği anlaşılmıştır. Bu yaklaşımla, öğrencilerde yalnızca bilgiye ve zihinsel faaliyetlere yönelik değil, aynı zamanda inanç, tutum ve kimlik kazandırmaya dayalı bir bağ kurmak hedeflendiği düşünülmektedir. Ev ödevleri başta olmak üzere içeriklerin çok sayıda etkinlik aracılığıyla desteklenmesi ailelerin de konuya dahil edildiğini ve bütüncül bir mezhep anlayışının inşa edilmesine katkı sunmasının amaçlandığını göstermektedir.

Rol Model Şahsiyetler temasında ise ders kitaplarında Şiî inanç sistemi açısından önemli şahsiyetler olan Hz. Fâtıma, Fâtıma-i Mâsûme, Zeynep bnt. Ali, Ebû Zer ve Ebu'l-Fazl Abbas gibi figürler öne çıkarılmıştır. Bu şahsiyetler, yalnızca tarihsel aktörler değil, aynı zamanda ahlaki ve duygusal örnekler olarak yapılandırılmış; özellikle kadın figürlerin sabır, cesaret ve fedakârlık gibi değerlerle ilişkilendirilmesi, mezhebî kimliğin toplumsal cinsiyet boyutunu da kapsayacak şekilde inşa edildiğini göstermektedir.

Elde edilen verilerden hareketle, İran İslam Cumhuriyeti'nin din eğitiminin yalnızca bilgi aktarımıyla sınırlı olmadığını, aynı zamanda mezhepsel kimlik inşasını hedefleyen ideolojik bir yön taşıdığını ortaya koymaktadır. Ders kitaplarında yer alan anlatılar, öğrencilerin Şiî mezhebine dair temel inanç ve pratiklerle erken yaşta tanışmasını sağlamanın ötesinde, bu inançları benimsemeleri ve duygusal düzeyde içselleştirmeleri amacıyla kurgulandığını göstermektedir. Bu durum, din öğretiminin pedagojik olduğu kadar ideolojik bir arka plana da

54 *Hediyehâ-yı Asemân 4*, 76-77.

55 Onun doğum günü olan 4 Şaban "Velâdet-i Hz. Abbas". Adıyla günümüz İran'ında kutlanmaktadır. Bu gün aynı zamanda Ebu'l-Fazl'ın anısına İran'da "Rüz-ı Cânbâz" yani "Gaziler günü" olarak da adlandırılmaktadır. Bk. Demir, "Günümüz İran Şiiliğinde Kutsal Gün ve Geceler", 337.

56 *Hediyehâ-yı Asemân 3*, 36.

sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, analiz edilen "Hediyehâ-yı Âseman: Ta'lîm ve Terbiyet-i İslâmî" adlı ilkokul ders kitapları, İran'daki din öğretiminin İslam ortak paydası üzerinden bir bilinç geliştirmek amacını taşımadığı; bu bağlamda din derslerinin, İslam'ı bütüncü bir şekilde ele almaktan ziyade öğrencilerin Şiî mezhebini tanıması, sevmesi ve benimsemesi doğrultusunda öğeler içerecek biçimde yapılandırıldığını ortaya koymaktadır.

Kaynakça | References

Bilgin, Beyza. "Örgün Din Eğitiminde Yeni İhtiyaçlar ve Yönelişler". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 6 (1999), 187-200.

Bozan, Metin. "Tarihi Hadiselerin Konjonktürel İnşası (Şia'da Kerbela Örneği)". *Şarkiyat* 9/2 (2017), 802-822. https://doi.org/10.26791/sarkiat.341880

Büyükkara, M. Ali. "Kerbela'dan İnkılab'a: İmami-Şii Şehadet Düşüncesi ve Problemleri". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43/2 (2002), 211-247. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000000103

Çapcıoğlu, Fatma. *Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar Çerçevesinde İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programlarının İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Demir, Habip. "Günümüz İran Şiiliğinde Kutsal Gün ve Geceler". *e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi* 10/2 (2017), 315-351. https://doi.org/10.18403/emakalat.356099

Demir, Habip. *Horasan'da Şiilik: İran'da Şiiliğin Tarihsel Arka Planı*. Ankara: Otto Yayınları, 2017.

Doğan, Pınar Usta. *Din Öğretimi Modelleri ve Mezhepler Üstü Bir Program Tasarımının Nitelikleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora, 2015.

Hakyemez, Cemil. *Şîa'da Gaybet İnancı ve Gaip On İkinci İmam el-Mehdî*. İstanbul: İSAM Yayınları, 3. Basım, 2017.

Kutlu, Sönmez. "Din Öğretiminde Mezhepler Üstü Yaklaşım". Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları, 2005.

Mûsevipur, Nimetullah. "Tehavvulât-ı Bernâme-i Dersî-yi Âmuziş-i Dinî-yi Dovre-i İbtidâyî". *Faslnâme-i Dâniş* 3 (1382/2003), 69-81.

Onat, Hasan. *İslam Ortak Paydası ve Mezhep Gerçeği*. İstanbul: Endülüs Yayınları, 2019.

Ramazani, İbrahim. *İran Ders Kitaplarında Şiileştirilmiş Pers Kimliği*. Ankara: Nobel Yayınları, 2024.

Tabatabaî, Allame Seyyid Muhammed Hüseyin. *Şîa der İslam*. Kum: Bustân-ı Kitâb, 9. Basım, 1390.

Yürük, Tuğrul. "İlk ve Orta Öğretimde Din Öğretimi: Din Dersleri". *Din Eğitimi El Kitabı*. ed. Recai Doğan - Remziye Ege. Ankara: Grafiker Yayınları, 9. Basım, 2022.

"Bernâme-i Ders-i Millî-yi Cumhuri-yi İslâmî-yi İran". Vezâret-i Âmuziş ve Perveriş, 2012.

Hediyehâ-yı Asemân: Ta'lîm ve Terbiyet-i İslâmî (Çeharrom Debistân). Tehran: Sâzmân-ı Pejûhiş ve Bernâmerîzî-yi Âmuzişî, 10. Basım, 1402/2023. http://www.chap.sch.ir/books/12116

Hediyehâ-yı Asemân: Ta'lîm ve Terbiyet-i İslâmî (Dovvom Debistân). Tehran: Sâzmân-ı Pejûhiş ve Bernâmerîzî-yi Âmuzişî, 14. Basım, 1402/2023. http://www.chap.sch.ir/books/12116

Hediyehâ-yı Asemân: Ta'lîm ve Terbiyet-i İslâmî (Pencom Debistân). Tehran: Sâzmân-ı Pejûhiş ve Bernâmerîzî-yi Âmuzişî, 9. Basım, 1402/2023. http://www.chap.sch.ir/books/12116

Hediyehâ-yı Asemân: Ta'lîm ve Terbiyet-i İslâmî (Sevvom Debistân). Tehran: Sâzmân-ı Pejûhiş ve Bernâmerîzî-yi Âmuzişî, 1402/2023. http://www.chap.sch.ir/books/12116

Hediyehâ-yı Asemân: Ta'lîm ve Terbiyet-i İslâmî (Şişşom Debistân). Tehran: Sâzmân-ı Pejûhiş ve Bernâmerîzî-yi Âmuzişî, 8. Basım, 1402/2023. http://www.chap.sch.ir/books/12116

Şahin, Hanifi. *Şiilerin Gözüyle Sünniler*. İstanbul: Mana Yayınları, 2016.

Volkan, Vamık D. *Körü Körüne İnanç: Kriz Dönemlerinde Geniş Gruplar ve Liderleri*. İstanbul: Okuyan Us, 2005.

Extended Summary

The concepts of religion and sect are interrelated but belong to two distinct realms of meaning. However, it is also known that throughout history, religion and the sects that shape its interpretation have been conflated, paving the way for numerous problems. The perception of religion and sect as identical has led to the emergence of a doctrine-centred structure in which, when it comes to the teaching of a particular religion, it is the differences specific to the sect that are fundamental, rather than the common points accepted by everyone. Thus, for Islamic countries, this situation has evolved into a process based on the sect to which one belongs, going beyond the level of education in a particular religion.

The aim of this study is to examine the objectives of religious education within the context of the education system of the Islamic Republic of Iran and to identify and analyse how Shiism, the regime's official sect, is conveyed through sectarian themes in compulsory religious education classes conducted in formal educational institutions. In this context, our study focuses on how Shiism themes are addressed in the context of beliefs, rituals, and important figures in the compulsory textbooks entitled '*Hediyehâ-yı Âseman: Ta'lim ve Terbiyet-i İslâmî* ' taught in grades 2-3-4-5-6 of primary school. Our study was prepared using document analysis within the context of qualitative research methods, focusing solely on the emphasis on Shiism in primary school-level 'Islam' textbooks. The relevant data was carefully scanned, certain themes were selected from it, and the emphases placed on them were examined with a focus on the descriptive perspective frequently used in the discipline of History of Islamic Sects, with the aim of making a modest contribution to the field.

As in most societies, textbooks used in Iranian schools are seen by the regime as an important ideological tool for spreading the ideals of the revolution to the country's younger generations, thereby pursuing the goal of forming a national identity through textbooks. Iran is a society with vast borders and a dense population, as well as diverse ethnic and religious structures. Approximately 85 percent of Iranians, constituting the majority, belong to the Imamiyyah/Ithna Ashariyyah school of the Shia sect. Since its establishment in 1979, the Islamic Republic of Iran has sought to carry out a cultural revolution with the aim of changing the existing value system with new norms, building an ideal society based on Islamic criteria, and encouraging the emergence of a new human model. Within this scope, numerous institutions and organisations have supported the formation of a new identity. One of the most important tools in this regard is the 'Islam' textbook taught in primary schools in the Islamic Republic of Iran, which is compulsory for all faith groups in all cities of the country within the context of a centralised state system. It is an acceptable approach for a state to convey its own sect and views through its education system. However, what is noteworthy here is that in Iran, which does not form a monolithic whole in terms of religion and sect, the course taught under the name of 'Islam' gives the impression of having a structure that appeals to all segments of society. In this context, the real problem is that the textbook used for the Islam course taught in Iran is actually structured around the Shia sect. It has been observed that the sections of the book that claim to express the holistic message of Islam are actually composed of sect-centred elements.

Under the theme of belief, it has been observed that the fundamental tenets of Shiite doctrine, particularly Imamate, Mahdism, and the Period of Occultation (Ghayba), are covered, and these topics are systematically conveyed in a manner appropriate to the class levels. It has been determined that the names and attributes of the Imams and the fundamental principles of the concept of Imamate are presented to students through various activities in the relevant units. The aim is for students to develop sensitivity towards issues of importance in the context of the Shiite faith through these themes, and it is desired that this faith be reinforced through emotional content.

Within the framework of the theme of rituals, it has been observed that textbooks include religious events and days that hold significant importance in the Shiite tradition, such as Ashura and Karbala, Nīma Sha'ban and Ghadīr Khum. It is understood that importance has been placed on expressing these narratives in a manner that conveys high emotional intensity and is often enriched with dramatic elements.

In the theme of Role Models, figures such as Fatima, Fatima Masumah, Zaynap bint Ali, Abu Dhar and Abu al-Fadl Abbas, who are important personalities from the Shia belief system, are highlighted in textbooks. These figures are not only presented as historical actors but also as

moral and emotional role models. In particular, the association of female figures with values such as patience, courage, and self-sacrifice demonstrates that sectarian identity is constructed in a way that encompasses the gender dimension.

Based on the data obtained, it is evident that religious education in the Islamic Republic of Iran is not limited to the transfer of knowledge, but also carries an ideological dimension aimed at constructing sectarian identity. The narratives in textbooks show that they are designed not only to familiarise students with the basic beliefs and practices of the Shia sect at an early age, but also to ensure that they embrace these beliefs and internalise them on an emotional level. This reveals that religious education has an ideological background as well as a pedagogical one.

In conclusion, the primary school textbooks analysed, entitled '*Hediyehâ-yı Âseman: Ta'lim ve Terbiyet-i İslâmî*' reveal that religious education in Iran does not aim to develop awareness based on the common ground of Islam. In this context, it is evident that religious education is structured to include elements that encourage students to recognise, appreciate, and embrace the Shia sect rather than addressing Islam in a holistic manner.